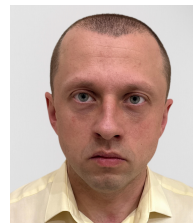

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ПРОКУРОРІВ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ТА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Корнющенко Сергій Сергійович,

аспірант кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки
Сумського державного університету

Ефективності та законності роботи органів прокуратури має пряму залежність від багатьох чинників, серед яких провідне місце займає дотримання кожним прокурором не лише своїх службових прав та обов'язків, а й дотримання правил прокурорської етики, що становить фундамент їх професійної діяльності. Саме тому вчинення прокурорами адміністративних або кримінальних правопорушень нерозривно пов'язано з дотриманням ними етичних норм поведінки та відіграє базове значення в питанні формування громадської думки та рівня довіри до органів прокуратури в суспільстві.

Не зважаючи на стрімкий розвиток України як правової держави та нерушійний шлях до загальноєвропейських стандартів, питання позапроцесуального впливу на прокурорів за допомогою використання механізмів адміністративного чи кримінального провадження залишаються актуальними натеper, що обумовлює необхідність удосконалення законодавчої процедури реалізації гарантії незалежності прокурорів під час адміністративного чи кримінального провадження.

В даній науковій статті охарактеризовано особливості адміністративної відповідальності прокурорів та види адміністративних санкцій, що застосовуються у разі визнання винуватими у вчиненні адміністративних правопорушень, акцентовано увагу на особливостях правових наслідків для прокурорів, передбачених спеціалізованим законом, у разі притягнення прокурорів до адміністративної відповідальності. Також, окреслено правові прогалини діючого адміністративного законодавства, що дисонує з дотриманням засади незалежності та безсторонності органів прокуратури, запропоновано певні законодавчі зміни з метою удосконалення процесу розгляду адміністративних проваджень відносно прокурорів в контексті їх процесуального статусу.

Окрім цього, в даній науковій статті проведено дослідження проблемних питань реалізації засади незалежності прокурорів, що мають місце під час кримінального провадження, сформуовано ключові законодавчі колізії, що сприяють можливості тиску на прокурорів шляхом використання кримінальних процесуальних процедур, запропоновано зміни процесуального законодавства, приведення у відповідальність норм процесуального законодавства, що регулюють початок кримінального провадження до прокурорів, застосування до них заходів забезпечення кримінального провадження.

Ключові слова: прокурор, правопорушення, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, санкції.

Korniyushchenko Serhii. Features of bringing prosecutors to administrative and criminal liability

The effectiveness and legality of the work of prosecutors are directly dependent on many factors, among which the leading place is occupied by the observance by each prosecutor not only of their official rights and duties, but also of the rules of prosecutorial ethics, which constitute the foundation of their professional activities. That is why prosecutors' commission of administrative or criminal offenses is inextricably linked to their compliance with ethical norms of behavior. It plays a fundamental role in shaping public opinion and trust in prosecutorial bodies in society.

Despite the rapid development of Ukraine as a state governed by the rule of law and the unmoving path to European standards, the issue of extra-procedural influence on prosecutors through

the use of administrative or criminal proceedings mechanisms remains relevant today. This necessitates the need to improve the legislative procedure for implementing the guarantee of the independence of prosecutors during administrative or criminal proceedings.

This scientific article describes the features of the administrative liability of prosecutors and the types of administrative sanctions applied in the event of being found guilty of committing administrative offenses, the focus is on the specifics of the legal consequences for prosecutors, provided for by a specialized law, in case prosecutors are held administratively liable. Also, the legal gaps in the current administrative legislation, which are inconsistent with the principle of independence and impartiality of prosecutorial bodies, are outlined, and specific legislative changes are proposed in order to improve the process of considering administrative proceedings against prosecutors in the context of their procedural status.

In addition, this scientific article studies problematic issues of implementing the principle of independence of prosecutors that occur during criminal proceedings. It identifies key legislative conflicts that contribute to the possibility of pressure on prosecutors through criminal procedural procedures, it is proposed to amend procedural legislation, to consider the norms of procedural legislation that regulate the initiation of criminal proceedings against prosecutors, and to apply measures to ensure criminal proceedings to them.

Key words: prosecutor, offense, criminal liability, administrative liability, sanctions.

Не зважаючи на декларування прокурорської незалежності з боку держави та постійне наголошення з боку міжнародних інституцій на необхідності підвищення рівня незалежного виконання прокурорами своїх службових обов'язків, діючим законодавством України не передбачено особливого порядку притягнення прокурорів до адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Проаналізувавши наукові доробки виявлено незначну кількість наукових робіт, дотичних теми даного дослідження.

Питання в цілому юридичної відповідальності прокурорів в Україні досліджувалося багатьма науковцями, зокрема С. К. Костенко, Б. В. Лавренко, О. П. Ігнатенко, С. В. Циганок, Костюк, та багато інших. Проте, в їх дослідженнях увага акцентувалася саме на особливостях дисциплінарної відповідальності прокурорів, тоді як питання адміністративної та кримінальної відповідальності залишаються не розкритими. Певні напрацювання з даної теми здійснені М. Ю. Івчуком, А. В. Лапкіним, С. В. Савранчуком.

Вказаними науковцями зроблено певний внесок в дослідження загальних засад юридичної відповідальності прокурорів, але залишається багато невирішених питань, пов'язаних із нормативною регламентацією дотримання принципу незалежності прокурорів під час їх притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності, що обумовлює **актуальність** даного питання та необхідність більш ретельного дослідження.

Метою даної роботи є виявлення законодавчих прогалин, що можуть становити підвищений ризик незаконного тиску та прокурорів та формування актуальних змін до діючих правових норм з метою їх приведення до рівня належного забезпечення принципу незалежності прокурорів під час адміністративного та кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. В національній доктрині адміністративного права є різні погляди щодо визначення дефініції адміністративної відповідальності.

На думку В. Авер'янова, адміністративна відповідальність являє собою відповідальність за вчинення адміністративного правопорушення, яка характеризується осудною реакцією держави на протиправні прояви окремих фізичних (а в деяких випадках і юридичних) осіб шляхом встановлення відповідних правил, заборон і адекватних порушенням санкцій щодо порушників [1, 122].

Як зазначає І. Голосніченко, адміністративна відповідальність являє собою сукупність адміністративних правовідносин, що виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами та окремими посадовими особами до винуватих осіб, що вчинили адміністративне порушення, передбачених нормами чинного законодавства особливих санкцій, а саме адміністративних стягнень [1, 428–433].

Як ми бачимо, наслідком притягнення особи до адміністративної відповідальності є застосування до неї адміністративних санкцій. Проте, дані поняття не слід

ототожнювати, оскільки, як зазначає в своїй роботі О. Чернецький, адміністративна відповідальність окрім санкцій передбачає також наявність таких елементів, як державний осуд діяння і особи, яка його скоїла. Саме тому науковець вказує на неможливості визначення адміністративної відповідальності як такої, яка настає за порушення норм адміністративного права, так як норми адміністративного права регулюють і: порядок утворення та правове становище суб'єктів державного управління; форми і методи управлінської діяльності; процедуру проходження державної служби; управління окремими галузями тощо. Необґрунтованим також слід вважати визначення адміністративної відповідальності як застосування до правопорушників лише адміністративних стягнень, так як в передбачених в статтях 13, 15 Кодексом України про адміністративні правопорушення випадках можуть застосовуватись заходи впливу, які за своєю суттю не є адміністративними стягненнями [2, 440].

Резюмуючи, слід зазначити, що адміністративна відповідальність характеризується накладенням на осіб, які порушують визначені правила поведінки, певних адміністративних стягнень, які мають наслідок для винуватої особи певні обмеження матеріального та морального характеру.

Характерною ознакою адміністративної відповідальності є її настання виключно на підставі вчинення адміністративного правопорушення.

Нормативне визначення поняття адміністративного правопорушення знайшло своє відображення в статті 9 КУАП, згідно якої адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [3]. В цій же статті законодавець визначає взаємозв'язок адміністративної та кримінальної відповідальності та їх споріднений характер дії (адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені КУАП, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності).

Не зважаючи на спорідненість статусу прокурорів з статусом суддів та конституційне закріплення прокуратури в розділі правосуддя, прокурори не наділені недоторканістю на кшталт судової та є суб'єктами адміністративних правопорушень на загальних засадах.

Положеннями статті 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення визначено, що за вчинення адміністративних правопорушень можуть бути накладені наступні види санкцій: попередження; штраф; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; конфіскація: предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення; позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (права керування транспортними засобами, права полювання); позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громадські роботи; суспільно корисні роботи; виправні роботи; адміністративний арешт [3].

Певні питання притягнення прокурорів до адміністративної чи кримінальної відповідальності знайшли своє втілення в Законі України «Про прокуратуру». Так, в частині 2 статті 43 визначено, що притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності не виключає можливості притягнення його до адміністративної чи кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом [4].

В свою чергу, не будь-яке притягнення прокурорів до адміністративної відповідальності розглядається законодавцем як підстава несумісності з займаною посадою. Зокрема, статтею 51 Закону України «Про прокуратуру» закріплено, що прокурор звільняється з посади у разі набрання законної сили судовим рішенням про притягнення прокурора до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією.

Аналогічного змісту дублююча норма закріплена в частині 3 статті 54 Закону України «Про прокуратуру», згідно якої прокурор, щодо якого набрало законної

сили судові рішення, яким його визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, не може продовжувати здійснювати свої повноваження.

В свою чергу, суд, що ухвалив судові рішення, яким визнав Генерального прокурора винним у вчиненні адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, після набрання таким рішенням законної сили повідомляє про це відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження щодо прокурорів, який вносить подання про звільнення Генерального прокурора з посади Президенту України.

Статтею 64 названого Закону передбачено зупинення повноважень прокурора шляхом відсторонення від виконання службових повноважень у порядку, передбаченому Законом України «Про запобігання корупції», до закінчення розгляду судом справи про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією.

Таким чином, ініціювання адміністративного провадження відносно прокурорів може використовуватися як спосіб незаконного впливу на процесуальну незалежність прокурорів, зокрема у зв'язку з тим, що законодавством визначено можливість розгляду певних адміністративних правопорушень окремими органами (посадовими особами), а не лише судом.

Для того, щоб застосування адміністративних стягнень не мало можливості перетворитися на спосіб незаконного впливу органів виконавчої влади, слід запровадити зміни до діючого адміністративного законодавства, передбачивши норму права, відповідно до якої розгляд справ про адміністративні правопорушення, вчинені прокурорами, має здійснюватися виключно судом, з обов'язковою участю прокурора, який притягається до адміністративної відповідальності, а також обов'язкову фіксацію за допомогою технічних засобів процесу розгляду судом протоколу про адміністративне правопорушення, вчинене прокурором.

Проте, не лише процес розгляду адміністративних матеріалів, а й процес збору доказів в адміністративній справі може мати негативні наслідки в частині порушення прокурорської незалежності та фальсифікації доказів з цією метою.

Так, статтею 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено перелік осіб, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, що в подальшому передаються для розгляду органами, зазначеними в статтях 218–221 цього Кодексу [3]. Диференціація таких осіб законодавцем здійснена в залежності від сфери суспільного життя, в якій виявлено відповідне правопорушення. Проте, законодавець, здебільшого, залишає питання визначення конкретних осіб, відповідальних за збір доказів та оформлення адміністративних матеріалів, до повноважень керівників відповідних органів. Оскільки діючим законодавством не передбачено можливість заявлення відводу особі, яка складає адміністративний протокол, дієвим механізмом запобігання можливого незаконного тиску на прокурорів, на наш погляд, може стати законодавче закріплення змін до статті 251 КУпАП в частині обов'язковості застосування особами, уповноважених на складання протоколів про адміністративні правопорушення, відеофіксації за допомогою технічних засобів процесу збору доказів в адміністративних провадженнях відносно прокурорів, зокрема: пояснень свідків, потерпілих, вилученням речових доказів, речей і документів, складання актів огляду, складання протоколу затримання особи чи транспортного засобу, тощо.

Відповідно до ст. 36 Закону України «Про прокуратуру», особа, призначена на посаду прокурора, набуває повноважень прокурора після складення присяги, до змісту якої входить зобов'язання неухильно додержуватися Конституції та законів України. За порушення присяги прокурор може бути притягнутим до відповідальності. Згідно до положень частини 3 статті 19 Закону України «Про прокуратуру» прокурор зобов'язаний не допускати поведінки, яка дискредитує його як представника прокуратури та може зашкодити авторитету прокуратури [4]. Саме тому, вчинення прокурором адміністративного правопорушення може мати наслідком притягнення його до дисциплінарної відповідальності, включаючи звільнення з органів прокуратури.

На нашу думку, у разі вчинення прокурором адміністративних правопорушень,

не пов'язаних з корупцією, протокол про адміністративне правопорушення має бути складений та разом з іншими доказами направлений на розгляд Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів для вирішення питання про притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності за порушення присяги прокурора, оскільки вчинення адміністративного правопорушення особою, яка займає відповідальне становище, підриває авторитет органів правопорядку, порочить звання прокурора, а тому може бути підставою для дисциплінарної відповідальності. У цьому разі після винесення рішення членами Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів про необхідність притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності, матеріали справи мають бути скеровані до суду для розгляду протоколу про адміністративне правопорушення по суті. Такий механізм не лише не порушує засади притягнення до юридичної відповідальності прокурорів, передбачені Законом України «Про прокуратуру», а й становить додатковий механізм реалізації гарантій незалежності прокурорів в частині унеможливлення стороннього впливу з боку органів виконавчої влади, оскільки дії прокурора та зібрані матеріали адміністративної справи попередньо оцінюються незалежним органом системи органів прокуратури.

Загалом, можна стверджувати, що питання заміни прямої адміністративної відповідальності прокурорів на попереднє проведення дисциплінарного провадження покликано не лише утвердити високий рівень дотримання засади незалежності прокурорів, а й своєчасно та в належний спосіб реагувати на порушення норм чинного законодавства діючими працівниками прокуратури, що, в свою чергу, сприятиме відновленню рівня довіри з боку суспільства.

Переходячи до висвітлення питання особливостей кримінальної відповідальності прокурорів, слід наголосити, що на теперішній час непоодинокими є випадки зловживання прокурорами своїми повноваженнями, що підриває авторитет органів правопорядку в очах суспільства та порушує засади не лише кримінального провадження а й функціонування інституції в цілому.

Підставою юридичної відповідальності процесуального прокурора є не лише винесення ним незаконних і необґрунтованих процесуальних рішень, неналежне реагування на скарги учасників процесу, потурання порушенням закону з боку осіб, на яких поширюються його процесуальні повноваження, а й вчинення ним незаконних дій, бездіяльність.

Кримінальна відповідальність являє собою найсуворіший вид юридичної відповідальності та характеризується засобом впливу на особу, яка вчинила злочин, що підлягає державному осуду у вигляді застосування відповідної санкції, передбаченої нормами Кримінального кодексу України. З викладеного бачимо, що підставою для кримінальної відповідальності є вчинення особою злочину, головною характеристикою якого виступає суспільна небезпечність діяння, яке завжди завдає шкоду об'єкту, що знаходиться під охороною держави.

Прокурори можуть бути притягнутими до кримінальної відповідальності як за так звані загально-кримінальні злочини, не пов'язані з невиконанням або неналежним виконанням службових обов'язків, так і за грубі порушення деонтологічних норм, які містяться в Кодексі професійної етики та поведінки працівників прокуратури [5, 131].

Говорячи про кримінальну відповідальність прокурорів слід окреслити, що залежно від сфери вчинення кримінального правопорушення прокурор, що притягається до відповідальності може виступати як загальним, так і спеціальним суб'єктом злочину.

Відповідно до положень статті 18 Кримінального кодексу України суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність.

Спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа [6].

Кримінальна відповідальність прокурорів настає за вчинення ними злочинів, як і для будь-яких інших громадян. Найбільш

частини випадками притягнення прокурорів до кримінальної відповідальності в якості спеціальних суб'єктів є випадки зловживання владою або службовим становищем, отримання неправомірної вигоди, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, службове підроблення.

Проте, закордонний досвід вказує на можливість притягнення прокурорів до кримінальної відповідальності навіть за неналежне виконання своїх службових обов'язків, за що в нашій країні прокурори несуть лише дисциплінарну відповідальність, що обумовлює підвищені вимоги до посади прокурора в країнах ЄС. Так, згідно норм статті 463 Кримінального кодексу Іспанії передбачено кримінальну відповідальність прокурора за неявку без поважних причин до зали судового засідання для участі в кримінальній справі, у якій підсудний утримується під вартою [7].

Підвищений попит держави на безумовне дотримання прокурорами норм діючого законодавства, зокрема і кримінального законодавства, повинен мати підґрунтям дієві та безальтернативні гарантії незалежності прокурорів у разі притягнення їх до кримінальної відповідальності.

На переконання І. Назарова, гарантії незалежності прокурора повинні мати місце під час притягнення до будь-якого виду юридичної відповідальності і застосуванні заходів державного примусу. У своїй сукупності ці гарантії можуть складати інститут недоторканності прокурорів, під яким слід розуміти особливий порядок притягнення до кримінальної, адміністративної чи майнової відповідальності, провадження у кримінальних справах, особливий порядок застосування деяких слідчих та оперативних заходів [8, 152].

Оскільки службова діяльність прокурорів направлена на забезпечення законного функціонування всіх органів кримінальної юстиції в державі, створення дієвого механізму безстороннього та ефективного здійснення ними своїх повноважень без будь-якого втручання, у тому числі шляхом використання можливостей кримінального переслідування, не є привілеєм, а відображає публічно-правовий характер необхідності формування обмежень від незаконного втручання в їх діяльність.

В статті 16 Закону України «Про прокуратуру» поверхнево сформовано певну гарантію незалежності прокурорів під час їх притягнення до кримінальної відповідальності. Зокрема, визначено, що про початок кримінального провадження стосовно прокурора негайно повідомляється Генеральний прокурор.

На наш погляд, даний механізм застереження від незаконного втручання під приводом кримінального переслідування прокурора є недосконалим та має знайти своє відображення не лише в спеціалізованому Законі, а й в кримінальному процесуальному законодавстві.

Слід звернути увагу, що главою 37 Кримінального процесуального кодексу України [9] встановлюються особливості кримінального провадження щодо окремої категорії осіб, серед яких з учасників судового процесу перелічені судді та адвокати, проте відсутнє посилання на прокурорів як осіб, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження.

Запровадження змін до статті 480 КПК України в частині внесення прокурорів до переліку осіб, до яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження, мало б наслідком формування додаткових дієвих гарантій дотримання принципу незалежності прокурорів у разі притягнення до кримінальної відповідальності, оскільки статтею 481 передбачається обов'язок здійснення письмового повідомлення про підозру лише Генеральним прокурором, його заступником, керівником обласної прокуратури в межах його повноважень, що забезпечувало б додаткове детальне вивчення матеріалів кримінального провадження, зокрема, на предмет провокації злочину щодо прокурора з боку працівників правоохоронних органів чи фальсифікації доказів.

Іншим способом реалізації гарантій незалежності прокурорів при притягненні до кримінальної відповідальності має стати усунення юридичної колізії в питанні застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження як відсторонення від посади прокурора.

Згідно зі статтею 65-1 Закону України «Про запобігання корупції» особа, якій повідомлено про підозру у вчиненні нею

кримінального правопорушення у сфері службової діяльності, підлягає відстороненню від виконання повноважень на посаді в порядку, визначеному законом [10].

Вищевказана норма закону не передбачає будь-якої альтернативи дій, тоді як положення статей 154-158 Кримінального процесуального кодексу України передбачають розгляд клопотання слідчим суддею про відсторонення від посади та можливість відмови в задоволенні у разі, якщо не буде доведено наявності достатніх підстав вважати, що такий захід необхідний для припинення кримінального правопорушення, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного чи обвинуваченого, який, перебуваючи на посаді, може знищити чи підробити речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливати на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином.

На наш погляд, задля забезпечення реалізації засади незалежності прокурорів, в кримінальному процесуальному законодавстві слід передбачити застереження щодо суб'єкта звернення з відповідним клопотанням про відсторонення від посади прокурора, наділивши такими повноваженнями виключно Генерального прокурора, його заступника чи керівника відповідної обласної прокуратури.

Серед умов звільнення прокурора з посади виділяється набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього (пункт 5 частини 1 статті 51 Закону України «Про прокуратуру»). Проте, далеко не всі кримінальні справи в судовому порядку завершуються оголошенням саме обвинувального вироку, оскільки значна

кількість справ закривається у зв'язку з закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, можливі випадки звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим, зміною обстановки, дійовим каяттям, або навіть закінченням строку досудового розслідування, визначеного статтею 219 КПК України, після повідомлення особи про підозру, тощо. За таким обставин виключається постановлення обвинувального вироку, а рішення суду приймається у формі ухвали. Спеціалізований закон також не містить застережень про звільнення прокурора за наявності іншого судового рішення, постановленого з nereабілітуючих підстав. В даному випадку слід говорити про порушення присяги прокурором та заміну кримінальної відповідальності дисциплінарною, оскільки прокурор не може залишатися безвідповідальним за вчинення злочину.

Не зважаючи на значні законодавчі зміни та численні застереження міжнародних інституцій, питання притягнення прокурорів до кримінальної та адміністративної відповідальності залишається актуальним дотепер у зв'язку з недосконалістю механізму їх застосування. Досягти суттєвих змін в даному питанні, на наш погляд, можливо лише шляхом запровадження змін до положень кримінального процесуального та адміністративного законодавства. Але запровадження таких змін не є панацеєю у вирішенні даного питання в цілому, оскільки без підвищення рівня усвідомленості прокурорів щодо власної ролі в розбудові правової держави та підвищення їх морально-етичних якостей неможливо досягти викорінення випадків вчинення ними правопорушень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / за ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Юридична думка. 2004. 584 с.
2. Чернецький О. Л. Поняття та особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх: теоретико-правові питання. *Форум права*. 2008. № 1. С. 439–444.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/80731-10>
4. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1697-18>

5. Билиця І. О. Особливості відповідальності прокурорів за порушення етичних норм. *Право і суспільство*. 2019. № 3. С. 130–134.
6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14>
7. Кримінальний кодекс Іспанії. Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal; LO 10/1995, de 23–11. URL: <https://www.boe.es/eli/es/lo/1995/11/23/10/con>
8. Назаров І. В., Сурженко М. О. Теоретичні засади відповідальності прокурорів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 47. С. 149–152.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>
10. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1700-18>